श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब

उद्धव गीता 11.8 प्रथम सोपान

स्वधाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्रीकृष्ण तैयार
उद्धृत किये उद्धव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार

नारायणं(न्) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) चैव नरोत्तमम्।
देवीं(म्) सरस्वतीं(वँ) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्

नामसङ्कीर्तनं(यँ) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।
प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्
एकादशः(स्) स्कन्धः
अथाष्टमोऽध्यायः

ब्राह्मण उवाच

सुखमैन्द्रियकं(म्) राजन्, स्वर्गे नरक एव च ।
देहिनां(यँ) यद् यथा दुःखं(न्), तस्मान्नेच्छेत तद् बुधः ॥ 1 ॥

सुखमैन्+ द्रियकं(म्),तस्मान्+ नेच्छेत

ग्रासं(म्) सुमृष्टं(वँ) विरसं(म्), महान्तं(म्) स्तोकमेव वा ।
यदृच्छयैवापतितं(ङ्), ग्रसेदाजगरोऽक्रियः ॥ 2 ॥

यदृच्+ छयैवा+ पतितं(ङ्),ग्रसेदा+ जगरोऽ+ क्रियः

शयीताहानि भूरीणि, निराहारोऽनुपक्रमः ।
यदि नोपनमेद् ग्रासो, महाहिरिव दिष्टभुक् ॥ 3॥

निराहारोऽ+ नुपक्रमः,महा+ हिरिव

ओजः(स्)सहोबलयुतं(म्), बिभ्रद् देहमकर्मकम् ।

शयानो वीतनिद्रश्च, नेहेतेन्द्रियवानपि ॥ 4 ॥

देह+ मकर्मकम् ,नेहेतेन्द्रि+ यवानपि

मुनिः(फ्) प्रसन्नगम्भीरो, दुर्विगाह्यो दुरत्ययः ।

अनन्तपारो ह्यक्षोभ्यः(स्), स्तिमितोद इवार्णवः ॥ 5 ॥

दुर्+ विगाह्यो, स्तिमि+तोद

समृद्धकामो हीनो वा , नारायणपरो मुनिः ।

नोत्सर्पेत न शुष्येत, सरिद्भिरिव सागरः ॥ 6 ॥

समृद्+ धकामो ,सरिद्+ भिरिव

दृष्ट्वा स्त्रियं(न्) देवमायां(न्), तद्भावैरजितेन्द्रियः ।

प्रलोभितः(फ्) पतत्यन्धे, तमस्यग्नौ पतं(ङ्)गवत् ॥ 7 ॥

तद्+ भावै+ रजितेन्द्रियः

योषिद्धिरण्याभरणाम्बरादि-

द्रव्येषु मायारचितेषु मूढः ।

प्रलोभितात्मा ह्युपभोगबुद्ध्या,

पतं(ङ्)गवन्नश्यति नष्टदृष्टिः ॥ 8 ॥

योषिद्+ धिरण्या+ भरणाम्+ बरादि ,माया + रचितेषु

ह्युप+ भोग+ बुद्ध्या , पतं(ङ्)+ गवन् + नश्यति

स्तोकं(म्) स्तोकं(ङ्) ग्रसेद् ग्रासं(न्), देहो वर्तेत यावता ।

गृहानहिं(म्)सन्नातिष्ठेद्, वृत्तिं(म्) माधुकरीं(म्) मुनिः ॥ 9 ॥

गृहा+ नहिं(म्)सन् + नातिष्ठेद्

अणुभ्यश्च महद्भ्यश्च, शास्त्रेभ्यः(ख्) कुशलो नरः ।

सर्वतः(स्) सारमाददद्यात् , पुष्पेभ्य इव षट्पदः ॥ 10 ॥

सारमा + दद्यात्

सायन्तनं(म्) श्वस्तनं(वँ) वा, न सं(ङ्)गृह्णीत भिक्षितम् ।
पाणिपात्रोदरामत्रो, मक्षिकेव न सङ्ग्रही ॥ 11॥

श्वस् + तनं(म्),पाणि+ पात्रो+ दरामत्रो

सायन्तनं(म्) श्वस्तनं(वँ) वा , न सं(ङ्)गृह्णीत भिक्षुकः ।
मक्षिका इव सं(ङ्)गृह्णन् , सह तेन विनश्यति ॥ 12॥

सं(ङ्)गृह्+ णीत

पदापि युवतीं(म्) भिक्षुर्- न स्पृशेद् दारवीमपि ।
स्पृशन् करीव बध्येत, करिण्या अं(ङ्)गसं(ङ्)गतः ॥ 13॥

दा+ रवी+ मपि,अं(ङ्)ग+ सं(ङ्)गतः

नाधिगच्छेत् स्त्रियं(म्) प्राज्ञः(ख्), कर्हिचिन्मृत्युमात्मनः ।
बलाधिकैः(स्) स हन्येत, गजैरन्यैर्गजो यथा ॥ 14 ॥

कर्हिचिन् + मृत्यु+ मात्मनः,गजै+ रन्यैर् + गजो

न देयं(न्) नोपभोग्यं(ञ्) च, लुब्धैर्यद् दुःखसं(ञ्)चितम् ।
भुङ्क्ते तदपि तच्चान्यो, मधुहेवार्थविन्मधु ॥ 15 ॥

नो+ पभोग्यं(ञ्),मधु+ हेवार्थ + विन्मधु

सुदुःखोपार्जितैर्वित्तै- राशासानां(ङ्) गृहाशिषः ।
मधुहेवाग्रतो भुङ्क्ते, यतिर्वै गृहमेधिनाम् ॥ 16 ॥

सुदुःखो + पार् + जितैर्+ वित्तै,मधुहेवा+ ग्रतो

ग्राम्यगीतं(न्) न शृणुयाद्, यतिर्वनचरः(ख्) क्वचित् ।
शिक्षेत हरिणाद् बद्धान्- मृगयोर्गीतमोहितात् ॥ 17 ॥

यतिर्+ वनचरः(ख्),मृगयोर्+ गीत+ मोहितात्

नृत्यवादित्रगीतानि, जुषन् ग्राम्याणि योषिताम् ।
आसां(ङ्) क्रीडनको वश्य, ऋष्यशृं(ङ्)गो मृगीसुतः ॥ 18॥

नृत्य+ वादित्र+ गीतानि, ऋष्य+ शृं(ङ्)गो

जिह्वयातिप्रमाथिन्या, जनो रसविमोहितः ।
मृत्युमृच्छत्यसद्बुद्धिर्- मीनस्तु बडिशैर्यथा ॥ 19॥

जिह्वया+ तिप्रमा+ थिन्या, मृत्यु+ मृच्छत्य+ सद्बुद्धिर् ,बडिशैर् + यथा

इन्द्रियाणि जयन्त्याशु, निराहारा मनीषिण: ।

वर्जयित्वा तु रसनं(न्), तन्निरन्नस्य वर्धते ॥ 20 ॥

जयन् + त्याशु, तन्नि+ रन्नस्य

तावज्जितेन्द्रियो न स्याद्, विजितान्येन्द्रिय:(फ्) पुमान् ।

न जयेद् रसनं(यँ) यावज्-जितं(म्) सर्वं(ञ्) जिते रसे ॥21 ॥

तावज्+ जितेन्द्रियो, विजितान् + येन्द्रिय:(फ्)

पिं(ङ्)गला नाम वेश्याऽऽसीद्, विदेहनगरे पुरा ।

तस्या मे शिक्षितं(ङ्) किं(ञ्)चिन्- निबोध नृपनन्दन ॥ 22 ॥

सा स्वैरिण्येकदा कान्तं(म्), सं(ङ्)केत उपनेष्यती ।

अभूत् काले बहिर्द्वारि, बिभ्रती रूपमुत्तमम् ॥23 ॥

स्वै+ रिण्ये+ कदा, रू+ पमुत्+ तमम्

मार्ग आगच्छतो वीक्ष्य, पुरुषान् पुरुषर्षभ ।

ताञ्छुल्कदान् वित्तवत:(ख्), कान्तान् मेनेऽर्थकामुका ॥ 24 ॥

पुरुषर् + षभ, ताञ्+ छुल्क+ दान्

वित्+ तवत:(ख्), मेनेऽर्थ+ कामुका

आगतेष्वपयातेषु, सा सं(ङ्)केतोपजीविनी ।

अप्यन्यो वित्तवान् कोऽपि, मामुपैष्यति भूरिद: ॥ 25॥

आगतेष्व+ पयातेषु, स(ङ्)के+ तोप+ जीविनी, मामु+ पैष्यति

एवं(न्) दुराशया ध्वस्त- निद्रा द्वार्यवलम्बती ।

निर्गच्छन्ती प्रविशती, निशीथं(म्) समपद्यत ॥ 26 ॥

द्वार्+ यव+ लम्बती, निर् + गच्छन्ती

तस्या वित्ताशया शुष्यद्- वक्त्राया दीनचेतस: ।

निर्वेद:(फ्) परमो जज्ञे, चिन्ताहेतु:(स्) सुखावह: ॥ 27 ॥

वित्+ ताशया

त*स्या निर्विण्णचित्ताया, गीतं(म्) श्रृणु यथा मम ।
निर्वेद आशापाशानां(म्), पुरुष*स्य यथा ह्यसि: ॥ 28॥

निर्विण्ण+ चित्ताया

न ह्यं(ङ्)गाज्जातनिर्वेदो , देहब*न्धं(ञ्) जिहासति ।
यथा वि*ज्ञानरहितो , मनुजो ममतां(न्) नृप ॥ 29॥

ह्यं(ङ्)गाज् + जात+ निर्वेदो, पिं(ङ्)गलोवाच

पिंगलोवाच

अहो मे मोहविततिं(म्), प*श्यताविजितात्मन: ।
या कान्तादसत:(ख्) कामं(ङ्), कामये येन बालिशा ॥ 30 ॥

पश्यता+ विजितात्मन:, कान्ता+ दसत:(ख्)

स*न्तं(म्) समीपे रमणं(म्) रति*प्रदं(वँ),
वित्त*प्रदं(न्) नि*त्यमिमं(वँ) विहाय ।
अकामदं(न्) दुःखभयाधिशोक-
मोह*प्रदं(न्) तु*च्छमहं(म्) भजेऽज्ञा ॥ 31 ॥

दुःख+ भया+ धिशोक

अहो मयात्मा परितापितो वृथा,
सां(ङ्)केत्यवृत्त्यातिविगर्ह्यवार्तया ।
स्त्रैणान्नराद् यार्थतृषोऽनुशोच्यात्,
क्रीतेन वित्तं(म्) रतिमात्मनेच्छती ॥ 32 ॥

सां(ङ्)केत्य+ वृत्त्या+ तिविगर्+ ह्यवार्तया, स्त्रैणान्+ नराद्
यार्थ+ तृषोऽ+ नुशोच्यात् ,रति+ मात्म+ नेच्छती

यद*स्थिभिर्निर्मितवं(म्)शवं(म्)श्य*-
स्थूणं(न्) त्वचा रोमनखै:(फ्) पिन*द्धम् ।
क्षरन्न*वद्वारमगारमेतद्,
वि*ण्मूत्रपूर्णं(म्) मदुपैति कान्या ॥ 33॥

यदस्थिभिर्+ निर्मित+ वं(म्)श+ वं(म्)श्य, पिनद्+ धम्

क्षरन्+ नवद्वा+ रमगा+ रमेतद् ,विण्मूत्र+ पूर्णं(म्)

विदेहानां(म्) पुरे ह्यस्मिन्-नहमेकैव मूढधीः ।
यान्यमिच्छन्त्यसत्यस्मा- दात्मदात् काममच्युतात् ॥ 34॥

यान्य+ मिच्छन्त्य+ सत्यस्मा, का+ ममच्+ युतात्

सुहृत् प्रेष्ठतमो नाथ, आत्मा चायं(म्) शरीरिणाम् ।
तं(वँ) विक्रीयात्मनैवाहं(म्), रमेऽनेन यथा रमा ॥ 35।।

विक्री+ यात्म+ नैवाहं(म्)

कियत् प्रियं(न्) ते व्यभजन्, कामा ये कामदा नराः ।
आद्यन्तवन्तो भार्याया, देवा वा कालविद्रुताः ॥ 36 ॥

आद्यन्+ तवन्तो

नूनं(म्) मे भगवान् प्रीतो, विष्णुः(ख्) केनापि कर्मणा ।
निर्वेदोऽयं(न्) दुराशाया , यन्मे जातः(स्) सुखावहः ॥ 37 ॥

मैवं(म्) स्युर्मन्दभाग्यायाः(ख्), क्लेशा निर्वेदहेतवः ।
येनानुबन्धं(न्) निर्हृत्य , पुरुषः(श्) शममृच्छति ॥ 38॥

स्युर्+ मन्द+ भाग्यायाः(ख्), निर्वेद+ हेतवः, येना+ नुबन्धं(न्)

तेनोपकृतमादाय , शिरसा ग्राम्यसं(ङ्)गताः ।
त्यक्त्वा दुराशाः(श्) शरणं(वँ), व्रजामि तमधीश्वरम् ॥ 39॥

तेनो+ पकृत+ मादाय

सन्तुष्टा श्रद्दधत्येत- द्यथालाभेन जीवती ।
विहराम्यमुनैवाह- मात्मना रमणेन वै ॥40 ॥

श्रद् +दधत्येत, द्यथाला+ भेन, विहराम्य+ मुनै+ वाह

सं(म्)सारकूपे पतितं(वँ), विषयैर्मुषितेक्षणम् ।
ग्रस्तं(ङ्) कालाहिनाऽऽत्मानं(ङ्), कोऽन्यस्त्रातुमधीश्वरः ॥ 41 ॥

विषयैर्+ मुषि+ तेक्षणम् ,काला+ हिनाऽऽत्+ मानं(ङ्), कोऽन्यस्+ त्रातुम+ धीश्वरः

आत्मैव ह्यात्मनो गोप्ता, निर्विद्येत यदाखिलात् ।
अप्रमत्त इदं(म्) पश्येद्, ग्रस्तं(ङ्) कालाहिना जगत् ॥ 42 ॥

निर्+ विद्येत

ब्राह्मण उवाच

एवं(व्ँ) व्यवसितमतिर्- दुराशां(ङ्) कान्ततर्षजाम् ।
छित्त्वोपशममास्थाय, शय्यामुपविवेश सा ॥ 43 ॥

व्यवसि+ तमतिर् ,कान्+ ततर्+ षजाम् , छित्त्वो+ पश+ ममास्थाय
शय्या + मुप+ विवेश

आशा हि परमं(न्) दुःखं(न्), नैराश्यं(म्) परमं(म्) सुखम् ।
यथा सञ्छिद्य कान्ताशां(म्), सुखं(म्) सुष्वाप पिं(ङ्)गला ॥ 44 ॥

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहं(म्)स्यां(म्)
सं(म्)हितायामेकादशस्कन्धेऽष्टमोऽध्यायः।।

ॐ पूर्णमदः(फ्) पूर्णमिदं(म्)पूर्णात्पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
ॐ शान्तिः(श्)शान्तिः(श्)शान्तिः ॥